

Føroyar og danska grundlógin

Eftir at tað nýggja Landsstýrið, sum varð skipað eftir valið í 1998, hevði sett sær fyri at gera Føroyar til ein suveren stat, var tað ein riðil av donskum serfrøðingum, sum skrivaðu ella søgdu, at hetta bar ikki til. Í minsta lagi ikki, um ikki danska grundlógin varð broytt. Og tað kann bert gerast við fólkaatkvøðu, har reglurnar fyri at fáa eitt uppskot um broytingar samtykt eru rættiliga strangar.

Tað undraði meg tá, at tað ikki kvøtti úr føroyskum frøðingum, serliga lögfrøðingum. Málið um føroyskan suverenitet átti at havt minst líka stóran áhuga hjá føroyskum sum donskum frøðingum.

Eg loyvdi mær tí at skriva nakrar reglur í einum blað um, hvussu eg sum leikmaður lesi nakrar greinar í donsku grundlógini um henda spurning, hóast eg annars haldi, at skal sama grundlóg broytast í sambandi við føroyskan suverenitet, so er tað ein danskur og ikki ein føroyskur trupulleiki.

Henda greinin er tann sama, tó eru nakrar broytingar gjørdar.

Føroyar úr ríkinum

Fyrsta grein í donsku grundlógini er soljóðandi:

„Denne grundlov gælder for alle dele af Danmarks Rige.“

Hetta verður útlagt soleiðis, at grundlógin er galdandi fyri Danmark, Føroyar og Grønland, so leingi hesi trý londini mynda Danmarkar Ríki.

Í § 19, stk. 1, 2. punktum í grundlógini stendur:

„Uden folketingets samtykke kan han (kongur) dog ikke foretage nogen handling, der forøger eller indskrænker rigets område.“

¹ Finnbogi Ísakson, f. 1943, fjølmiðlamaður og politikari, valdur á ting á fyrsta sinni í 1966, landsstýrismáður 1975-79, jan.-juni 1989 og 1993-94 og tingformaður 1998-2002.

Hetta lesi eg soleiðis, at við Fólkatingsins samtykki kann kongur „*indskrænke rigets område*“, tvs. at kongur (í praksis stjórnin) kann, um Fólkatingið tekur undir við tí, minka um danska ríkið við at góðkenna Føroyar sum ein suveren stat.

Tá hetta er gjørt, er danska grundlógin ikki galdandi í Føroyum longur, tí Føroyar eru ikki partur av tí ríki, sum grundlógin er galdandi fyri.

Fólkatingsmenninir

Tað verður eisini sagt, at føroyingar skula sambært grundlógini velja tvey umboð í Fólkatingið, og tí verður neyðugt at broyta grundlógina, um Føroyar gerast suverenar.

Í § 28 í grundlógini stendur, at í Fólkatinginum kunna vera „*højest 179 medlemmer, hvoraf 2 medlemmer vælges på Færøerne og 2 i Grønland.*“

Hetta skilji eg so, at talið á fólkatingsmonnum kann vera lægri enn 179. Tí stendur orðið „*højest*“ í tekstinum sum mark uppeftir, meðan einki mark er niðureftir. Tað tykist tó greitt, at er talið 179, so skula føroyingar velja teir tveir. Men um Føroyar fara úr ríkinum, kann talið bara lækkast til 177.

Kongsfelagsskapur

Í samgonguskjalinum stóð eisini, at hóast Føroyar verða suverenar, skuldu føroyingar (fyribils í hvussu er) hava kongsfelagsskap við Danmark. Ber tað til?

Í § 5 í grundlógini stendur:

„*Kongen kan ikke uden folketingets samtykke være regent i andre lande.*“

Hetta skilji eg soleiðis, at við Fólkatingsins samtykki kann drotningin vera regentur í teimum suverenu statunum Danmark og Føroyum.

Mær tykir ikki, at tað er neyðugt at broyta grundlógina, sjálvt um Føroyar gerast suverenar. Tvørturímóti haldi eg, at fedrarnir at grundlógini júst hava lagt uppfyri tí móguleika, at eitt nú Føroyar kundu fara úr ríkinum. Føroyingar høvdu jú á einari fólkaatkvøðu sjeý ár, áðrenn grundlógin varð broytt, samtykt at loysa frá Danmark.

Tað skal tó viðmerkjast, at eg havi ikki lisið ein stav í álitinum, sum danska Stýrisskipanarnevndin (Forfatningskommissionen) legði úr hondum, áðrenn danska grundlógin varð broytt í 1953.

Heldur ikki havi eg ráðført meg við nakran lögfrøðing ella annan frøðing, áðrenn eg skrivaði hetta.

Tað hevði verið áhugavert, um føroyskir frøðingar av ymiskum slag høvdu sagt sína meining um hesi viðurskifti.

At enda eigur at verða nevnt, at spurningurin um grundlógina var mær kunnugt ikki orsøkin til, at samráðingarnar um fullveldið gingu so illa.